

גיליון מספר 28 – מאי 2014

טיפים שימושיים לכתיבה - משולחנו של צוות העברית באכסניית הלשון במכללה¹

התאהבתי בה..... בלשון העברית!

60 שנות הכשרה:

פתגמים מוסיפים תבלינים לחיינו ולקוראינו - הילדים

מקצת מן הפתגמים

המסתתרים ביצירות ספרות לילדים

פתגם הוא סוג של צירוף כבול. משמעותו יכולה להיות מילולית או אידיומטית.

✓ משמעות מילולית - צירוף המשמעויות של כל מרכיביו.

לדוגמה - **אין חכם כבעל ניסיון**.

משמעו: הניסיון מוסיף חכמה לאדם.²

✓ משמעות אידיומטית - המשמעות של צירוף המילים שבו שונה ממשמעות המילים הבודדות שמרכיבות אותו.

לדוגמה - **הווה זנב לאריות ואל תהי ראש לשועלים**.

משמעו: טוב להיות אחרון בין חכמים מראשון בין טפשים.

פתגם מביע אמת כללית, חכמת חיים, רוצה לומר, יש לו מוסר השכל.

דוגמות של פתגמים עם משמעות מילולית:

אין לא דין ולא דין [שלונסקי, עלילות מיקי מהו: 189] – לית דין ולית דין [ויקרא רבה, כ"ח].

משמעו: אין חוק ואין שופט, ההפקרות שולטת.

יין נכנס בקל שער ודלת/ יין נכנס! נס הננס! [שלונסקי, עוץ לי גוץ לי: 124] - נכנס יין יצא

סוד [סנהדרין, לח, ע"א].

משמעו: שתיית יין עלולה להביא לגילוי סוד.

¹ ד"ר עדית שר

² משמעויות לניבים מתוך: ניבון אריאל, 1995, פרוכטמן, בן-נתן ושני; הניבון הישראלי המקיף לביטויים עממיים, 2010, פרוכטמן, שר, שחורי-רובין

דוגמות של פתגמים עם משמעות אידיומטית:

אם אין קמח - אין מלכות [שלונסקי, עוץ לי גוץ לי 89]; **אם אין שקט אין מחשב** [שלונסקי, עוץ לי גוץ לי 17]; **אם אין שכל, יש מזל** [שלונסקי, עלילות מיקי מהו: 110] – אם אין קמח אין תורה, אם אין תורה אין קמח [אבות ג י"ז].
משמעו: קיום דברים רוחניים מצריך קיומם של דברים חומריים.

יכפו עליו הר פגיגית [אלתרמן, ספר התיבה המזמרת: 166] – כפה הקב"ה עליהם את ההר כגיגית [שבת פח ע"א].
משמעו: להכריח מישהו.

כבש תם וזאב-הטורף / ממתיקים רעות בלי-הרף; / גור-אריה לוחש לגדי: / 'אהבתיך, ידידי! // וחתול, עכבר וכלב / משלבים זנבות בשלב; / [שלונסקי, עלילות מיקי מהו: 24] – גור זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ ועגל וכפיר ומריא יחדיו ונער קטון נוהג במ [ישעיה, י"א, ו].

אך בקרקס מזמן כבר גר זאב עם כבש / ובקרקס מכבר נמר עם גדי ירבץ...
[אלתרמן, ספר התיבה המזמרת: 141] – גור זאב עם כבש ונמר עם גדי ירבץ ועגל וכפיר ומריא יחדיו ונער קטון נוהג במ [ישעיה, י"א, ו].
משמעו: תיאור מצב אוטופי שבו סדרי החברה יתהפכו; חזקים וחלשים יחיו יחדיו בטוב.

וזהו שאומרים הבָּרִיּוֹת: 'ברצות / השיר והמשורר, המטאטא גם הוא דוהר.'
[שלונסקי, עוץ לי גוץ לי 103] – ברצות הבורא המטאטא יורה [אמרה עממית יידיש, אלקלעי, דברי חכמים].
משמעו: בכוחו של האל לעשות הכול.

במקום שעומדים בעלי משובה שם רק משורר ותינוק יעמדו [שלונסקי, אני וטלי בארץ הלמה: 27] – מקום שבעלי-תשובה עומדין צדיקים גמורים אינם עומדין [ברכות, לד, ע"ב].
משמעו: חוזרים בתשובה נמצאים במיקום רוחני גבוה יותר מזה של הצדיקים הגמורים; חשיבותה של עשיית תשובה.